

מבצע מיוחד!

ניתן לעשות מנוי על קונטרס

'לקראת שבת'

למשך שנה

ב\$ 188 בלבד

4148-675-347

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תקיא

ערש"ק פרשת ראה התשע"ה

"שטופים בדם" או "קל להשמר ממנו"?

שמיטת חובות האדם כלפי שמיא

גדר פדיון מעשר שני

נתינת מעשר כשמצב הפרנסה דחוק

אור
החסידות

פְּתַח הַדָּבָר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ראה, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תקיא), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החפידות

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב חיים דוד (בר"ץ) וילהלם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב,
הרב מנחם טייטלבוים הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכר

נדפס באדיבות: The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

"שטופים בדם" או "קל להשמר ממנו"?

איך שייך שיהיו ישראל שטופים בדם ל"ט שנה אחרי שיצאו ממצרים? / מה הלשטיתיה ב"לגר בנתניה ולנכרי במכירה" וב"שטופים בדם"? / ביאור במחלוקת ר"י ור"ש בן עזאי בענין אזהרת הדם שבפרשתנו וביאור פלוגתתם שאולי לשיטתייהו בכמה מקומות

(עי' לקוטי שיהות ח"ד עמ' 45 ואילך)

ט. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

י. יינה של תורה.....

שמיטת חובות האדם כלפי שמיא

התורה - מדברת בעליונים ורומות בתחתונים / השפע הנשפע מלמעלה - הוא הלוואה שיש לפורעה / בכדי שישמטו חובותיו - עליו לנהוג למעלה משורת הדין / שביעית משמטת בסופה וניתן להשלים עבודת ה' דשביעית

(עי' לקוטי שיהות ח"ב עמ' 626 ואילך)

טז. פנינים.....

דרוש ואגדה

טז. חידושי סוגיות.....

גדר פדיון מעשר שני

מביא כמה דרכים באיסור פדיון פירות שנקנו ממעות פדיון מעשר שני, דמצינו ע"ז ג' טעמים, אם הוא מדין "טפל חמור מן העיקר" או מטעמים אחרים / יבאר מהדבר תלוי בג' אופנים בגדר מה שהתירה תורה לפדות פירות מעשר / עפ"ז יבאר הרבותא בלשונות הרמב"ם בזה

(עי' לקוטי שיהות ח"ד עמ' 75 ואילך)

כב. תורת חיים.....

נתינת מעשר כשמצב הפרנסה דחוק

כג. מעשה רב.....

שבירתו תקנתו

כד. דרני החסידות.....

נפש תחת נפש

לקראת שבת

כה

"נפש תחת נפש"

יומיים לפני מועד התייצבותו של הבן לצבא, שלח החסיד שליח מיוחד אל הרבי מהר"ש [בבקשה שינסה עוד הפעם לבקש עבורו אצל אביו ה"צמח צדק"]. ענה לו ה"צמח צדק": מה רוצה אתה, אין באפשרותי לעזור לו, וביקש את המהר"ש להביא לו מדרש תנחומא. ה"צמח צדק" פתח את הספר בפרשת משפטים על הכתוב "אם כסף תלוה - ד' חונן דל, א"ר פנחס הכהן וכו' אמר הקב"ה נפשו של עני היתה מפרנסת לצאת מן הרעב ונתת לו פרנסה והחיית אותו חייך שאני מחזיר לך נפש תחת נפש, למחר בנך או בתך באין לידי חולי ולידי מיתה ואזכור אני להם את המצוה שעשית וכו' שאני משלם לך נפש תחת נפש".

כ"ק אאזמו"ר הרבי מהר"ש התפלא, מהי הכוונה בזה.

זה כבר מספיק...

כעבור כמה ימים נתקבלה ידיעה שבנו של החסיד שוחרר בלי כל סיבה. וה"צמח צדק" היה מאד מרוצה מכך.

כ"ק אאזמו"ר הרבי מהר"ש רצה לדעת מה אירע. כשכ"ק אאזמו"ר הרבי מהר"ש הי' צריך, כעבור זמן קצר, לנסוע לויטבסק אל הרופא הייבנטאל הורה לבעל העגלה להביאו אל החסיד. כשהתראה עם החסיד בקשו לספר לו מה אירע ביום התייצבות הבן לצבא, ענה לו החסיד שאיננו יודע. ביקש כ"ק אאזמו"ר הרבי מהר"ש שישאל את אשתו, ואף היא ענתה שאיננה זוכרת. אולם תיכף נזכרה שבאותו יום נכנס יהודי עני לביתם וביקש לתת לו לאכול, ענו לו שטרודים מאד, הולכים הם לבית העלמין לעורר זכות אבות על בנם יחידם ואין להם זמן להתפנות אליו.

לאחר שהעני הפציר בהם באמרו שזה זמן רב שלא אכל, הוא רעב מאד וכיצד לא נותנים ליהודי עני לאכול - מכיון שבבית הכינו אוכל רב ובגלל העגמת נפש שלהם לא יכלו לאכול, נתנה האשה לעני לאכול לשובע ומכל טוב. מששמע המהר"ש כך, נענה ואמר: זה כבר מספיק...

מכך רואים, שכל פעולה טובה מביאה תועלת רב, וזה מראה על המעלה הגדולה שבמעשים ופעולות טובות בפועל ממש.

(תרגום מספר השיחות תשי"ב עמ' 106-7)

הרבי החסידות

שיחות כ"ק ארמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבנ"מ זי"ע
ואגרות קדשו בענייני עבודת השי"ת

נפש תחת נפש

לאחר שהעני הפציר בהם באמרו שזה זמן רב שלא אכל, הוא רעב מאד וכיצד לא נותנים ליהודי עני לאכול - מכיון שבבית הכינו אוכל רב ובגלל העגמת נפש שלהם לא יכלו לאכול, נתנה האשה לעני לאכול לשובע ומכל טוב. מששמע המהר"ש כך, הפסיק ואמר: זה כבר מספיק...

◇ ◇ ◇

"אינני יכול לעזור לך במאומה"

פעם אחת בא חסיד אחד מויטבסק אל כ"ק אאזמו"ר ה"צמח צדק". אנשי ויטבסק היו ידועים כקמצנים בעניני צדקה. אוכל הם כן היו נותנים לעניים ואילו כסף לצדקה היו נותנים רק בהכרח.

החסיד סיפר לרבי, שבנו יחידו צריך לעמוד לצבא [הצאר, ברוסיה], ואותה שנה היתה קשה מאד, שאף בנים יחידים היו לוקחים לצבא, ובקש החסיד את ברכתו של ה"צמח צדק".

ענה לו הוד כ"ק אאזמו"ר ה"צמח צדק": "אינני יכול לעזור לך במאומה". עד כמה שהחסיד הפציר - קיבל אותה תשובה.

נכנס החסיד אל אאזמו"ר הרבי מהר"ש, שהי מקורב אליו, וסיפר לו ככל האמור. נכנס הרבי מהר"ש אל אביו ה"צמח צדק" וביקש עבור החסיד. ברם, גם לו ענה ה"צמח צדק" אותה תשובה שאינו יכול לעזור לו במאומה.

מקרא אני דורש

"שטופים בדם" או "קל להשמר ממנו"?

איך שייך שיהיו ישראל שטופים בדם ל"ט שנה אחרי שיצאו ממצרים? / מה הלשיטתיה ב"לגר בנתינה ולנכרי במכירה" וב"שטופים בדם"? / ביאור במחלוקת ר"י זר"ש בן עזאי בענין אזהרת הדם שבפרשתנו וביאור פלוגתתם שאזלי לשיטתייהו בכמה מקומות

◇ ◇ ◇

בפרשתנו (יב, כ ואילך) מתיר הכתוב אכילת "בשר תאוה": "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך... ואמרת אוכלה בשר כי תאוה נפשך לאכול בשר... וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך, ואכלת בשערך בכל אות נפשך".

ובהמשך לזה נאמר (יב, כג) - "רק חזק לבלתי אכול הדם, כי הדם הוא הנפש, ולא תאכל הנפש עם הבשר". ומפרש רש"י:

"רק חזק לבלתי אכול הדם - ממה שנאמר 'חזק' אתה למד שהיו שטופים בדם לאכילתו, לפיכך הוצרך לומר 'חזק', דברי רבי יהודה. רבי שמעון בן עזאי אומר: לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצוות - אם הדם שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזקך באזהרתו, קל וחומר לשאר מצוות".

והנה, מזה שהוצרך רש"י לשני פירושים, מובן שכל אחד מהם אינו חד וחלק, מכיון שיש בו קושי (המיושב דוקא לפי הפירוש האחר) - וצריך ביאור בנדו"ד, מה היא המעלה שבכ"א מהפירושים לגבי חבירו.

יזקוף מחצית המעשר כחוב ולכשירחיב יסלק לצדקה

...במה שכותב אודות הפרשת מעשר לצדקה כשמצב הפרנסה דחוק, הנה ינהג שהחצאי מן הנ"ל יתן בפועל והחצאי יזקוף על עצמו כחוב לקופת הצדקה ולכשירחיב יסלקו...

(אגרות קודש חי"ז עמ' רסב)

שבירתו תקנתו

בתחילת נשיאותו של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, נכנס אליו יהודי ליחידות, וביקש את ברכתו לגבי ענין מסוים. ה' מדובר בענין רציני ביותר, שהי' זקוק להתעררות רחמים רבים. אך הרבי השיב לו, שאין ביכולתו לעזור לו. היהודי יצא מחדרו של הרבי בפחי נפש, כשהוא ממרר בכבי.

פגש אותו אחיו של הרבי, רבי זלמן אהרן ("הרוז"א"), ועל שאלתו מדוע הוא בוכה, סיפר לו היהודי את כל הענין.

נכנס רבי זלמן אהרן ("הרוז"א") אל אחיו, הרבי הרש"ב, ואמר לו: כלום כך הוא הסדר? כשיהודי נכנס אליך ומבקש ברכה, הינך אומר לו שאינך יכול לעזור לו, עד שהוא יוצא ובוכה בדמעות שלישי מרוב צער?

לבש הרבי את אבנטו, וביקש למסור לאותו יהודי שיכנס אליו שוב. כשנכנס, ברכו הרבי, והברכה אכן נתקיימה.

לכאורה יש להבין: מדוע סירב הרבי מלכתחילה לעזור ליהודי? ולא זו בלבד, אלא שהוא עשה זאת בצורה חריפה ביותר, עד שכתוצאה מכך נשבר לבו של היהודי.

(שהרי אפילו לו יצוייר שהרבי אכן לא הי' מסוגל לעזור לו, הרי יכול הי' לפחות לעודד את רוחו בדברי חיזוק ובטחון, על דרך מאמר רו"ל (ברכות י, סע"א) "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים").

ויש לומר ההסברה בזה:

יהודי זה אכן לא הי' מוכשר לקבל את הברכה הגדולה שהיתה דרושה לו, וזאת בגלל מעמדו ומצבו הרוחני; הוא לא הי' כלי לברכה כזו. לכן אמר לו הרבי, שאין הוא יכול לעזור לו. אך כשמוע היהודי את דבריו של הרבי, נשבר לבו ממצבו, והוא שפך את לבו המר לפני הקב"ה, ובזה גופא נהפך ל"מציאות חדשה", וממילא, גם לכלי לברכת ה'.

(עי' לקוטי שיהות חמ"ו עמ' 126, וראה גם לקו"ש הכ"ד עמ' 227 ואילך)

ויש להוסיף, שבדרך כלל אין רש"י מביא דברים בשם אומרם; וזה שבנדו"ד הביא רש"י ב' השיטות בשם אומרם - רבי יהודה ורבי שמעון בן עזאי - צריך לפרש (וכמו שנתבאר כמ"פ), שבזה נתכוון להוסיף טעם בהשיטות, והיינו, שכל אחד מהפירושים יומתק יותר כאשר נדע מי הוא האומר, כי אזי' לשיטתיה, וכדלקמן.

[ולהעיר, שבספרי כאן הובא הפירוש השני - שמביא רש"י בשם ר"ש בן עזאי - גם בשם רבן גמליאל, ומעתה היה מתאים לומר "רבתינו פירשו" (וכיוצא בזה) ואז נכלל בזה גם רבן גמליאל! - ועכצ"ל, שלתוכן הביאור כאן נוגע דוקא שמו של ר"ש בן עזאי, ולכן הביא רש"י דוקא את שמו (ולא את שמו של רבן גמליאל)].

ב. ביאור הענין (בכל הבא לקמן - ראה משנת במדור זה לש"פ ראה תשע"ב, וצרף הדברים לכאן):

בדברי רבי יהודה - שהיו ישראל "שטופין בדם לאוכלו", צריך לפרש שהוא משום שהורגלו כן בהיותם במצרים (והאריכו בזה במפרשים - ראה רמב"ן כאן ועוד).

אמנם אין הענין מחוור:

א) הרי האזהרה על אכילת דם נאמרה בתורה כמה פעמים לפני האזהרה כאן - בספר ויקרא, שנאמר בסמיכות להיציאה ממצרים. ומסתבר, שאז היו יותר "שטופין בדם" - מאשר בפרשתנו, בעת אמירת ספר דברים, שנאמר לבני הדור השני, לאחר כמעט ארבעים שנה מאז יציאת מצרים. ובכן: מדוע נאמר "חזק" דוקא בהאזהרה כאן, ולא בהאזהרות שבספר ויקרא?

ב) בעצם הענין: מכיון שבני ישראל הוזהרו כבר כמה פעמים על אכילת דם בספר ויקרא - איך יתכן שבפרשתנו, קרוב לארבעים שנה לאחר מכן, עדיין היו במצב של "שטופין בדם", כאילו כל האזהרות לא הועילו כלל? ! ובפרט שבפרשתנו הרי מדובר (לא על הדור שיצאו ממצרים והורגלו בדם, אלא) על בנייהם של יוצאי מצרים - הדור השני ליציאת מצרים; ואיך יתכן כי לאחר כל האזהרות שבדבר הם יהיו "שטופין בדם"?

ומכח קושי זה מסתבר יותר לפרש, כדברי ר"ש בן עזאי, שבאמת בשעת אמירת פרשתנו לא היו ישראל שטופים בדם, ולא היו צריכים חיזוק מיוחד בענין זה; וכל כוונת הכתוב בלשון זו של "רק חזק" היא כדי להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצוות אחרות.

ג. אמנם למרות הקושי האמור, רבי יהודה מפרש שישראל היו אז במצב של "שטופין בדם לאוכלו", כך שהאזהרה "חזק" מכוונת כלפי מצות איסור דם גופא; ואזיל לשיטתיה:

בפירוש הכתוב (פרשתנו יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה, לגר אשר בשערך תתנה ואכלה או מכור לנכרי" - אומר רבי יהודה (פסחים כא, ב): "דברים ככתבם, לגר בנתינה ולנכרי

במכירה". והיינו, שאינו מקבל את הפירוש שכוונת הכתוב היא רק כדוגמא (ובאמת "אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה" – וכפי שמפרשים החולקים עליו), אלא הוא סבור שיש לפרש את הפסוק כפשוטו: לגר נותנים את הנבלה ואילו לנכרי מוכרים אותה.

וכן הוא בנידון דידן, שרבי יהודה לומד את אזהרת "רק חזק" באופן של "דברים ככתבם": מכיון שלשון זו נאמרה באיסור דם, הרי יש לפרש הכתוב כפשוטו – שבא ללמד על אזהרת דם עצמו, לפי שהיו ישראל או במצב שהיו צריכים חיזוק באיסור זה (למרות הדוחק שבדבר, כנ"ל ס"ב); ולכן מאריך בלשונו: "ממה שנאמר חזק אתה צמד . . . לפיכך הוצרך לומר חזק". היינו, שאף שמצד הסברא יש קושי בזה, הרי מכיון שלפנינו כתוב מפורש האומר "רק חזק לבלתי אכול הדם" הרי אין בידינו ברירה אלא לפרש כפשוטו.

ולהוסיף עוד, שמהלשון "רק חזק" משמע, שזה בא בהמשך לפסוקים הקודמים המדברים על אכילת בשר תאוה, "כי תאווה נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר", "ואכלת בשעריך בכף אות נפשך", וע"ל זה ממשיך הכתוב ואומר שאף שהותר לך הבשר שהתאוות לו – מ"מ יש מיעוט בדבר: "רק חזק לבלתי אכול הדם"; ומשמע איפוא, שגם בהדם שייך "תאוה נפשך" כמו בבשר (ולכן צריך למעטו ("רק") מהיתר הבשר ש"תאוה נפשך"), ומכאן חיזוק לדברי רבי יהודה, שלולי האזהרה היתה אכן תאוה לאכילת דם, ולא כדברי ר"ש בן עזאי "שאינ אדם מתאוה לו".

ד. אמנם דעת ר"ש בן עזאי היא, שאף שאין איסור דם בעצמו צריך חיזוק, מכל מקום נאמר בו "חזק" – בכדי ללמדך להתחזק בשאר מצוות: "אם הדם שהוא קל להשמר ממנו, שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזקך באזהרתו – קל וחומר לשאר מצוות". ואזיל לשיטתיה:

במס' אבות (פ"ד מ"ב) מובאים דברי בן עזאי – "הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה, שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה".

ובדבריו אלו מודגש, אשר אפילו בקיום מצוות קלות נדרש חיזוק מיוחד – "הוי רץ למצוה קלה", וכן בריחוק מעבירה – "בורח מן העבירה"; והוא הדין בעניינינו, שאף שמדובר בציווי ש"קל להישמר ממנו" מכל מקום "הוצרך לחזקך באזהרתו".

ועוד מודגש בדבריו השייכות שיש בין המצוות כולן – "שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה", כלומר: ע"י זהירות במצוה אחת תקיים גם שאר מצוות וע"י בריחה מעבירה אחת תהיה רחוק גם משאר העבירות; והוא הדין בעניינינו, שהחיזוק באיסור דם הוא חיזוק "לשאר מצוות".

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

נתינת מעשר כשמצב הפרנסה רחוק

כשיש דוחק בפרנסה צריך להרבות בצדקה

במענה למכתבו – שנתארך דרך הילוכו יותר על הרגיל עד שהגיע לידי – בו כותב אשר עבר לחנות חדשה, ולעת עתה אינו רואה הצלחה בפרנסתו והוא במקצוע – חייט.

מסתמא יודע מענין הפרשת מעשר מהריוח, ובפרט כשיש דוחק בפרנסה צריך להרבות בצדקה, אבל בכל אופן לא פחות ממעשר, ולחלק את הצדקה בכמה פעמים. ומזמנים המסוגלים הוא בכל יום חול קודם תפלת הבוקר. וכן מהנכון לבדוק את התפילין שלו, וישאל אצל רב, באם פתח החנות שלו חייב במזוזה, ואז יקבע מזוזה כשרה באופן הכשר, ובאם אין החנות חייבת במזוזה, אזי עכ"פ צריך שיהי' מצויים שם בחנותו סידור ותהלים.

ויהי רצון אשר ירחיב בורא עולם ומנהיגו פרנסתו ויוסיף בלימוד בתורה הק' תפארת בחורים בזמנים הפנוים וגם על ידידיו ישפיע שגם הם יעשו ככה וזכות הרבים מסייעתו.

(אגרות קודש חייז עמ' ק ואילך)

מלח ממון חסר ולא להיפך ח"ו

במה שכותב אודות נתינת מעשר לצדקה, לפלא קצת השאלה, אחרי שענין הוא בשו"ע ובפרט בתוככי עדת החסידים. ואדרבה באם כלשונו אינם מסתדרים במשכורתם דעד עתה, הרי אז מקום ועצה דעצת חז"ל מלח ממון חסר! ולא להיפך ח"ו.

(אגרות קודש חייז עמ' רצ)

1) כתובות סו, ב: מלח ממון חסר – הרוצה למלוח ממנו כלומר לגרום לו שיתקיים יחסרנו לצדקה תמיד יחסרנו זהו קיומו. רש"י.

ה. ולהוסיף:

שיטתו ודרכו זו של ר"ש בן עזאי, לעשות כל דבר וענין בתורה ובמצוות באופן של "ריצה" והתחזקות יתירה – מודגשת בסיפור הגמ' בסוף מס' ברכות (סב, א); ושם נמצאנו למדים אשר רבי יהודה לא פ"ה הכי – וכשיטתו כאן, שאינו מקבל את שיטת ר"ש בן עזאי.

וכך מספרת הגמרא: "בן עזאי אומר, פעם אחת נכנסתי אחר רבי עקיבא לבית הכסא ולמדתי ממנו ג' דברים... אמר לו רבי יהודה: עד כאן העזת פניך ברכך; אמר לו: תורה היא וללמוד אני צריך".

ויש לבאר טעם פלוגתתם:

רבי יהודה ס"ל, שאף שתורה היא וצריך ללומדה, הרי – כרגיל בלימוד התורה – עליו לשאול ההלכה בבית המדרש, ולא לנהוג באופן זה שנחשב "עזות פנים".

אמנם ר"ש בן עזאי, שמדגיש שצריכה להיות ריצה אפילו למצוה קלה, ועד"ז מובן ג"כ בנוגע לבירור הלכה – הרי במקום שאפשר לא די בכך ששואלים ההלכה בבית המדרש, אלא יש להשתדל ולראות מעשה, אשר "מעשה רב" (שבת כא, א. וש"ג), ולכן נכנס אחרי רבי עקיבא לראות הנהגתו בפועל.

הווי אומר: מכיון ששיטת ר"ש בן עזאי היא לעשות כל ענין בתומ"צ באופן של ריצה והתחזקות יתירה, הרי גם בנדוד, מכיון שאין פסק הלכה יותר טוב וברור מ"מעשה רב", לא הסתפק בזה שישאל את רבו אלא "נכנס אחריו לבית הכסא" ללמוד ממנו על ידי שיראה הנהגתו בפועל;

אולם שיטת רבי יהודה היתה שאין צריך לרוץ עד כדי "להעזי פניו", ודי שישאל את רבו אם ישנם הלכות ודינים בשייכות לענין זה, ותו לא מידי. ודו"ק בכ"ז.

בידו על פירות אלו, ועכשיו נעשו מותרים באכילה בכ"מ.

ולכן לא פרשו שבמה שפדה פעם אחת הוי כאילו כבר עשה מעשה הבאת הפירות לירושלים (ומה שיקנה ה"ה כאילו קונהו בירושלים), דהא הפדיון לא בא במקום הבאת הפירות ואינו דרך נוספת להכשיר האכילה, כי אם רק שהתורה נתנה מצוה בפ"ע להחליף פירות במעות¹⁶, אבל עדיין לא נעשה מאומה בהכשר האכילה במה שהחליף למעות כי מה שנעשה הוא ענין בפ"ע, וגם מי שפדה פעם אחת אי"ז כאילו הביא כבר המעות לירושלים (דהכשר האכילה יקיים רק כאשר יביא המעות אל תוך חומות ירושלים, ולא במה שפדה הפירות בתחילה), וא"כ עדיין מונח לפניו החיוב להכשיר האכילה בירושלים (שהכשר זה אפ"ל תמיד בב' דרכים, או ע"י הבאת המעות או ע"י הבאת פירות), ובאם יקנה שוב פירות בהמעות קודם שיכשיר האכילה בהבאת המעות לירושלים – עדיין ביכלתו לקיים שוב הפדיון בפירות אלו החדשים (שגם המה קדושים בקדושת מעשר, וגם בהם ניתנה מצות פדיון), וא"א לומר שכבר השתמש בהכשר האכילה שנתנה תורה, דהא הוא

ועפכ"ז א"ש ומחזור ביותר, להדרך הא' שברדב"ז, מה שהוסיף הרמב"ם בהלכה בפ"ע לומר "זה חומר כו", דבזה פירש שיטתו בהגדרת הדין דפדיון מע"ש, די ש לומר שכוונתו שאיסור פדיון בפירות שנקנו הוא מדין טפל חמור מן העיקר, ובזה ר"ל שאין כאן טעם אחר להחמיר בהפירות כיון שס"ל כדרך הג' הנ"ל שהפדיון שאמרה תורה הוא מצוה בפ"ע בפירות הקדושים בקדושת מעשר, והסברא נותנת להתיר זה גם באלו הנקנים בכסף הפדיון, ומה שאעפ"כ אסרו הפדיון – "זה חומר בלקוח בכסף מעשר מפירות מעשר עצמן", פירוש שהוי מדין טפל חמור מן העיקר.

17) ואולי יש לבאר עפ"ז פסק הרמב"ם ברפ"ד, דכאשר פדה פירות מע"ש בדמיהן, אם לא פירש אלא הפריש מעות בלבד כנגד הפירות דיו ואינו צריך לפרש (כדעת ר' יוסי בפ"ד דמע"ש מ"ז) – כי כיון שדין פדיון הוא בהחפצא דהפירות עצמן, הרי נמצא שהפירות עצמם "עומדים" לפדות, אלא שתלוי ברצון הגברא איוה דין ואופן רוצה לקיים בפירות אלו אי להעלותם לאכלם או לפדות אותם. משא"כ להפירוש שהוא רק היתר להגברא (כאופן הא' דלעיל) ואינו דין בפירות, מע"ש גופא י"ל דצריך לפרש מעשיו כי הפירות מצ"ע אינם עומדים לפדיון. ועפ"ז יש לבאר מה שברין הנ"ל מתחיל הרמב"ם "הרוצה לפדות", ולא התחיל ע"ד הלשון בכתוב באם לא תוכל להעלותן (וכיו"ב) אז תיפדה כו', כי א' דין פדיון אינו דין בדמיהן דוקא, ב' הוי דין בגוף הפירות. אבל לכאורה כ"ז אפשר לומר גם לאופן הב' הנ"ל. ועצ"ע. ואכ"מ.

16) וי"ל דע"פ הנ"ל יומתק גם מה שמוסיף הרמב"ם (פ"ד ה"ג) ומפרט בהברכה "אשר קדשנו במצותיו וצונו (על פדיון מע"ש) – ובמקורו (ירושלמי דמאי פ"ד ה"ד) ליתא (וראה רמב"ם הל' מעשר ספ"א) – להדגיש שהוא קיום מצוה בפ"ע. אבל להעיר דבהעתיקת הברכות ברמב"ם כמה אופנים: בכמה מקומות מביא כל נוסח הברכה, גם השם ומלכות, לפעמים כנ"ל "אשר קדשנו כו", ולפעמים רק סיום הברכה – וראה רמב"ם הל' ברכות פ"א ואכ"מ.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

המבשל בשר בחלב ואוכלו - על אלו איסורים עובר?

לא תאכל כל תועבה

כל שתעבתי לך, כגון כו' בשל בשר בחלב, הרי דבר שתעבתי לך, והזהיר כאן על אכילתו (יד. ג. רש"י)

הקשו המפרשים (רע"ב, ס' זכרון, לבוש האורה ועוד) שלכאורה דברי רש"י תמוהים מאוד, הרי כתב רש"י שני פעמים "בג' מקומות נכתב בתורה ("לא תבשל גדי בחלב אמו") א' לאיסור אכילה, וא' לאיסור הנאה, וא' לאיסור בישול" (רש"י משפטים כג, יט. תשא לד, כו). וא"כ, מהו שכותב רש"י "הזהיר כאן על אכילתו" כאשר כבר כתב שלומדים זה מ"לא תבשל גדי". ובמפרשים תרצו באופנים שונים.

ויש לבאר בזה באופן מחודש:

בי"א תאכל כל תועבה" בא הכתוב לחדש דין מחודש, שכאשר אדם עובר איסור עם דבר מאכל, הנה, אף אם המאכל אינו אסור מצד עצמו, מ"מ נאסר הדבר מכיון שעבר עבירה במעשה זה. וכמו שהביא רש"י דוגמא אחרת לענין זה "צרם און בכור כדי לשחטו במדינה, הרי דבר שתעבתי לך "כל מום לא יהיה בו", ובא ולמד כאן, שלא ישחוט ויאכל על אותו המום", והיינו, שלמרות שבכור בעל מום מותר באכילה, מ"מ אם עבר אדם על "כל מום לא יהיה בו" והטיל בו מום, נאסר עליו לאכול בכור זה (וראה במקור הדברים אריכות השק"ט בדוגמא זו).

ועל זה הביא רש"י דוגמא שניה, של "בשל בשר בחלב" - "שהזהיר כאן על אכילתו", שאין כוונת רש"י לאיסור אכילת בשר בחלב לכל אדם, אלא בזה בא רש"י לחדש שהכתוב "הזהיר כאן" ומחדש שכאשר אדם מבשל בשר בחלב, הנה בנוסף לזה שבשר וחלב אסורים באכילה מצד "לא תבשל גדי", הנה לאדם המבשל, נוסף איסור חדש ש"הזהיר כאן", שמכיון שעבר עבירה בבישול זה, הרי מאכל זה אסור עליו באיסור נוסף, מצד זה שעבר עבירה בהכנתו לאכילה. וק"ל.

(עי' לקוטי שיחות ח"ט עמ' 88 ואילך)

איך נפטרו אנשי עיר הנדחת מסקילה?

הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב

אנשי העיר המודחת נהרגין בסייף (יג, טז. רמב"ם הל' ע"ז פ"ד ה"א)

לכאורה קשה, הרי הדין הוא "מי שנתחייב בשתי מיתות נדון בחמורה" (רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד ה"ד), וא"כ, מדוע דינם של אנשי עיר הנדחת שעברו ע"ז היא "בסייף", הרי יחיד "העובר כוכבים" . . נסקל" (רמב"ם הל' ע"ז פ"ג ה"א), ולפ"ז אפילו אם דינם של אנשי עיר הנדחת היא "בסייף", אך מכיון שאם עברו ע"ז דינם בסקילה, היו צריכים להיות "נדון בחמורה" - בסקילה, כי "סקילה חמורה מן השריפה ושריפה חמורה מן הסייף" (רמב"ם הל' סנהדרין שם)?

ויש לומר הביאור בזה:

ענשם של אנשי עיר הנדחת אינו מצד זה שעל כל יחיד ויחיד חל חיוב מיתה פרטי - "סייף", אלא על "יושבי העיר" ביחד, שכאשר חל עליהם גדר "עיר הנדחת" - נעשו בגדר "צבור" של עובדי ע"ז, ופקע מהם דינם כיחידים.

ומעתה יובן מה שענשם בסייף, כי אין כאן גדר "מי שנתחייב שתי מיתות", כי כאשר נעשו יושבי העיר בגדר "עיר הנדחת", ונצטרפו ל"ציבור" עובדי ע"ז, פקע מהם חיוב סקילה שהיה חל עליהם מצד היותם יחידים שעובדים ע"ז, וחל עליהם שם חדש של יושבי "עיר הנדחת", שעל יושבי עיר זו חל רק חיוב סייף בלבד. וק"ל.

(יעוין בארכיון לקוטי שיחות ח"ט עמ' 106 ואילך)

תורה לעשות בדרך זו, וכלשון המבי"ט (קרית ספר להמבי"ט, רפ"ז מהל' מע"ש¹³) דאחר שפדה פעם אחת "כבר נגמר מצוותו"¹⁴ ושוב אינו נפדה"¹⁵, דהא מצות הפדיון ניתנה רק על מנת להכשיר האכילה וא"כ על כרחך לא נתכוונה תורה במה שהתירה פדיון אלא רק לפדיון אחד (ורק בנטמאו ויכל לפדותם עוד, דאז חזר היתר התורה ע"מ להכשיר האכילה כיון דא"א באופן אחר).

אמנם שיטת התוס' וכ"ה הפירוש הא' ברדב"ז, דהטעם שנאסר הפדיון הוא רק מן הכלל דטפל חמור מן העיקר, נראה שזהו כיון שסבירא להו כהדרך הג' דלעיל שהפדיון שאמרה תורה הוא חיוב ומצוה בפ"ע שאינו רק כהכשר אל האכילה, כ"א דין לעצמו שהנמצא בריחוק מצוה בידו לפדות פירותיו. וכאילו הוא מצוה השייכת על הפירות, דכל פירות הקדושים בקדושת מעשר ונמצאים בריחוק מקום, בידו להחליפם ולפדותם במעות, וכשפודה פעם אחת כבר גמר מצות הפדיון שהיתה

¹³ וראה גם תוס' זבחים שם בתחלתו וכן בר"ש מע"ש שם. אלא דשם כתב כן בדעת ר"י. ע"ש.

¹⁴ ועד"ז הוא ברע"ב למשנה מע"ש שם [אלא שפירש כן בפירות שנטמאו, דלדעת ר"י "יקבר" - הואיל ונגמר מצותו וקנה פירות ממעות מע"ש שוב לא יפדה"].

¹⁵ בקרית ספר אפשר לפרש שכבר נגמר מצותו - היינו מצות פדיה דפירות מע"ש, והוי מצוה בפ"ע. אבל בריטב"א ב"מ (נג, ב ד"ה כרבי יהודה) בתירוק דברי ר"י "דהתם (גבי סלעים על דינרין (שם מה, א) דלא דריש כסף ראשון ולא כסף שני אלא כסף כסף ריבה) לא נגמר עדיין פעשה המעשר שעדיין לא נגמר פדיונו לגמרי", משמע דהוי מכלל מצות מע"ש, שסיומה הוא הבאתו לירושלים.

התירה תורה למי שכבר קנה בהפדיון חוץ לירושלים שלא יוכל לפדות עוד זהו משום שכבר גלי דעתי שאינו חס על טורח הדרך, וא"כ כבר איבד ה"זכות" שנתנה לו תורה לפדות מעשר בעבור הטורח, ושוב חל עליו קיום המצוה כתיקונה בהבאת הפדיון לירושלים (אא"כ נטמאו וא"א באופן אחר).

משא"כ רש"י ותוס' דלעיל לא קיבלו טעם זה, כיון שסברו כאופן הב', שהוא דרך בפ"ע שנתנה תורה בקיום מצות מעשר מעיקר הדין ובשלימותה. ובזה גופא נחלקו בב' הדרכים דלעיל, דרש"י ס"ל שהוא בדומה לחיוב הבאת הפירות לירושלים שנעשה בתור "הכשר מצוה" לקיים האכילה בירושלים, שכנגד זה ציותה תורה למי שהוא בריחוק מקום שיקיים הכשר האכילה במה שיפדה הפירות ויקנה בהם, ודין הפדיון הוא רק על מנת שיקנה בזה פירות, כלשון הכתוב (פרשתנו יד, כו) "ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך", ולכן נתבאר בשיטתו שהטעם על זה שא"א לפדות פירות שנקנו מן הפדיון הוא מכיון שכבר קיים הפדיון הבא במקום הבאת הפירות לירושלים, וא"כ ה"ז כאילו עשה מעשה הבאת הפירות לירושלים והוו הפירות כמי שנקנו בירושלים (כמ"ש התוס' והרדב"ז¹²).

היינו דכיון שמצות פדיון נאמרה רק בדרך נוספת להכשיר האכילה ע"י שיפדה ויקנה בהם, מובן שרק פעם אחת נתנה

¹² ואכן מפורש בדבריהם בזה, שהפדיון שנתנה תורה הוא רק על מנת לקנות בהם פירות, עיי"ש, וכ"כ הר"ש שם.

גינה של תורה

שמיטת חובות האדם כלפי שמיא

התורה - מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים / השפע הנשפע מלמעלה - הוא הלוואה שיש לפורעה / בכדי שישמטו חובותיו - עליו לנהוג למעלה משורת הדין / שביעית משמטת בסופה וניתן להשלים עבורת ה' דשביעית

◇ ◇ ◇

התורה - מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים

שנת השמיטה משמטת את כל ההלוואות שבין אדם לחבירו, וכמפורש בפרשתנו "וזה דבר השמיטה, שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו, לא יגוש את רעהו ואת אחיו, כי קרא שמיטה לה".

אך זאת לימדונו רז"ל² כי "המוסר שטרותיו לבית דין", שנותן לידי בית דין את שטרי הלוואותיו ואומר להם "אתם גבו לי חובי", אין השביעית משמטת את חובותיו.

ככמה וכמה עניינים ומצוות שבחורה מצינו שנתבאר בסה"ק עניינם ומהותם על דרך הסוד והרוחניות ובעבודת האדם, ויתרה מזו מבואר בשל"ה³ אשר התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים, והיינו, שהיחס בין המצווה כפי שהיא בגשמיות לעניינה ברוחניות אינו באופן שלוקחים את המצווה בגשמיות ולמדים ממנה איך עניינה ברוחניות,

(1) טו, ב.

(2) שביעית פ"י מ"ב.

(3) בהקדמה סוף בית אחרון (יג, ב). וראה גם שם ע' קסא, א ואילך.

לקראת שבת

בעצמן), וכאשר נמצא חוץ לירושלים

אופן קיום המצוה הוא בדרך אחרת, דאז עליו לפדות הפירות במעות ולילך עמהם לירושלים ע"מ לקנות שם ובוה מקיים המצוה. היינו שהם ב' דרכים בקיום המצוה ולא עדיף כלל זה מזה, דפדיון הפירות בכסף (וקניית פירות בהם) הוא ממש כהבאת הפירות לירושלים. וכדמוכח מהא דאמרו (מכות יט, ב) דאפילו הנמצא "פסיעה אחת חוץ לחומה" - יפדה, ועוד זאת קיי"ל (רמב"ם הל' מע"ש פ"ב ה"ח) אפילו בשהיה הוא בירושלים ופירות מעשרו חוץ לחומה ואוחזם בקנה - יכול לפדותן, ולא מצינו שיצריכוהו להכניס פירותיו בפנים על מנת שיקיים המצוה בשלימות, אף דליכא שום טרחא בזה.

ובאמת, בזה גופא יש לומר עוד בדרך חדשה ושלישית, דלא רק שהפדיון הוא אופן נוסף שנתנה תורה (מעיקר הדין) איך לקיים מצות אכילת הפירות בירושלים (וכאילו נאמר שאכילת מעשר מתקיימת בב' דרכים - הבאת הפירות שמה או פדייתם בכסף והבאת הכסף שמה, היינו שהפדיון הוא א' מאופני ה"הכשר מצוה" (דמצות האכילה), אלא יתירה מזו, דמצות פדיון פירות הנמצאים ברחוק מקום הוא מצוה ודין בפ"ע שאינו שייך למצות האכילה בירושלים. וכאופן זה משמע יותר ממה שתיקנו ברכה מיוחדת בפ"ע על פדיית פירות מעשר¹⁰, דמוכח שאינה רק כהבאת הפירות לירושלים שהוא רק הכשר

לאכילת הפירות.

ד

עפ"ז יבאר ג' הטעמים שמצינו לאיסור פדיון בפירות שנקנו ממעות הפדיון, ויישב כוונת הרמב"ם

ויש לומר דבזה גופא נחלקו רבותינו הראשונים, ומזה נסתעפה פלוגתתם לענין דין פירות שנקנו בהפדיון. ובהקדם, דבטעם מה שלכו"ע אי אפשר לפדותם כ"ז שהם טהורים, הנה מלבד ב' השיטות דלעיל אם הוא מדין טפל חמור מן העיקר או מ"טעמא רבה" הנ"ל, מצינו ביאור בדרך שלישית בשטמ"ק (ובחסים מט, רע"א, אות א' - נדפס בסוף המסכת), שכתב דהטעם הוא "משום דאמר רחמנא במעשר טהור שפודים אותו מחוץ לירושלים היינו בשביל טורח הדרך שחס רחמנא על טרחו כדכתיב כו', וזה שלקח מן הכסף פירות ברחוק מקום כדי לאכלו בירושלים ג"כ גלה דעתו דאינו חס על טרחו, לפיכך אינו נפדה כשהוא טהור"¹¹.

ועפ"ז נ"ל, דהשטמ"ק ס"ל דגדר פדיון מעשר הוא הואי כ"היתר" מיוחד שנתנה תורה להאדם לפטור עצמו מקיום המצוה על דרך הרגיל בהבאת הפירות לירושלים, כאופן הא' דלעיל, ולכן ביאר דמה שלא

(11) וראה גם מלאכת שלמה למשנה מע"ש שם: כיון דלקח צרכי סעודה מן כסף וגלי אדעתיה דלא הי' קשה בעיניו להעלותו כו' הלכך קנסוהו דיעלהו ולא מצי פריק ליה דהוי זלוולו של מע"ש. אלא דשם מפרש כן דברי הר"ש שם.

(10) רמב"ם שם פ"ד ה"ג. ולהעיר מהשגת הראב"ד שם ה"ד: והלא מכיון שמברכים על פדיונו מצוה הוא ולמה טומנין את המצוה. וראה לקמן בפנים.

כתבו דאית ספרים דגרסי שם אחר שהביאו המשנה – "נטמא איך, לא נטמא לא", היינו דהדיוק הוא משיטת רבנן דדוקא בשנטמאו התירו לפדות הפירות שנקנו, אבל בטהורין אסרו הפדיון אף חוץ לירושלים, דמזה מוכח שהטפל חמור מן העיקר, דבפירות מעשר עצמן אף טהורים ייפרו חוץ לירושלים.

ובהשקפה ראשונה שיטת רש"י תמוהה במקצת, מאי טעמא נדחק לומר דההוכחה היא רק משיטת ר' יהודה, ומפני מה לא קבל פירוש התוס' דאף מדברי רבנן מוכח דהטפל חמור מן העיקר. אמנם התוס' שם כבר יישבו זה במה שכתבו דלגירסת הקונטרס מה שאמרו רבנן שא"א לפדות פירות שנקנו כ"ז שהם בטהרתן "האי לא מקרי טפל חמור מן העיקר, דמעשר עצמו טהור נפדה ברחוק מקום כדי ליקח בדמים בירושלים בקר וצאן כו' אבל אם לקח פירות בו חוץ לירושלים כדי לאוכלם בירושלים לא יפדה כמו שלא הי' פודה מה שהי' לוקח בירושלים". ויש לומר, דלזה כיון הרדב"ז בפירושו הב', במ"ש דהוי כאילו קנה הפירות בתוך ירושלים, ולכן א"א לו לפדותן, כנ"ל.

אמנם עפ"ז יש לעיין לאידך גיסא, מה טעם לא קיבלו התוס' (וכן הרדב"ז בדרכו הראשונה) סברת רש"י, דלא הוי מדין טפל חמור מן העיקר אלא מטעם אחר.

ג

נגדיר בג' דרכים מהות פדיון מעשר שני

והנראה בביאור סברות הפלוגתא, דהנה

בגדר פדיון מעשר שני שהתירה תורה ניתן לפרשו בכמה אופנים, דאפ"ל שהוא כמין היתר מיוחד שנתנה תורה להאדם, שאף שעיקר מצות מעשר לכתחילה⁶ הוא להביא הפירות עצמן ולאוכלם בירושלים⁷, מ"מ, כיון שהוא טורח על האדם להביא הפירות לירושלים – התירה לו תורה שיפדה הפירות בכסף וכשיבוא לירושלים וכספו בידו יקנה באלו המעות פירות ע"מ לאוכלם שם. וכן הוא משמעות הכתובים בפרשתנו (יד, כז-כה) – "ואכלת לפני ה' א"א גו' וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו גו' וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום".

אבל אפ"ל גם בדרך אחר, דא"ז בתור "היתר" של בדיעבד מפאת טורח המשא, אלא שכן הוא מצות מעשר מעיקר הדין⁸, דמלכתחילה צייתה תורה לקיימו בב' אופנים⁹, דהנמצא בירושלים יאכלם שם (וגם מחוץ לירושלים אם ירצה יביאם

6) כמ"ש הרמב"ם רפ"ב מהל' מע"ש.

7) ראה בארוכה מנ"ח (מצוה תמב), דאין מע"ש לאכול מע"ש בירושלים (ומנה רק ההפרשה – במ"ע קכח). עיי"ש בארוכה. וברמב"ן בסהמ"צ בסוף חלק המ"ע הוסיף המצוה שנצטוינו לאכול מע"ש ובכורות בירושלים. ואכ"מ.

8) להעיר מתוד"ה אמר (מכות יט, ב), דלפני שיראה פני הבית אף ד"ליכא לאו אבל עשה איכא דכתיב וצרת הכסף בידך אבל בלא פדיון לא" (ועד"ז הוא בריטב"א שם). וראה כס"מ שם פ"ב ה"ו, דהביא תוס' הנ"ל בביאור דעת הרמב"ם. ואכ"מ.

9) להעיר מלשון רש"י שופטים כ, ו ד"ה ולא תחללו – בנוגע לנטע רבעי (ש"דינו להאכל בירושלים לבעליו כמעשר שני לכל דבר" – לי הרמב"ם בהכותרת להל' מע"ש ונטע רבעי ושם רפ"ט) – "שהפירות טעונין לאכלן בירושלים או לחללן בדמים ולאכול הדמים בירושלים".

אלא להיפך: עיקר הענין הוא ברוחניות, ולאמיתתו של דבר התורה "מדברת בעליונים", וכיון שכן הוא העניין ברוחניות, הרי זה נמשך ובא גם בגשמיות, ואנו לומדים את הרמז השייך "לתחתונים", שהוא העניין כפי שהוא בגשמיות בציווי התורה וסיפוריה.

ומהלכות שמיטת כספים יש ללמוד הוראה נפלאה בעבודת האדם את בוראו, דהשפעת השפע מלמעלה לאדם נקראת "הלוואה", וצריך האדם להחזירה ע"י עבודתו את קונו, ושביעית בכוחה לשמט ה"חוב" אשר לא הספיק האדם לשלמו, וכפי שיתבאר לקמן.

השפע הנשפע מלמעלה – הוא הלוואה שיש לפורעה

משל משלו חכמים על הנהגת האדם בעולמו כלפי חובותיו לבוראו: "החנות פתוחה, והחנוני מקיף, והפנקס פתוח, והיד כותבת, וכל הרוצה ללוות יבוא וילווה"⁴.

ויש לפרש תוכן משנה זו: הקב"ה הוא נותן לאדם כח לעשות חיל בבני חיי ומזוני רוויחי, אך זאת עליו לידע כי השפעה זו אינה באה בתורת מתנה אלא הלוואה היא, הקב"ה "מלווה" לאדם בנים, חיים ופרנסה על מנת שסוף כל סוף ישיב את אשר לווה.

והחזרת הלוואה אינו באופן שמשיב את השפע עצמו אשר קיבל, שהרי "מלווה להוצאה ניתנה"⁵, האדם מקבל את הפרנסה והשפע בכדי לנצל וליהנות ממנו, אך עליו לזכור כי הלוואה היא זו, ויש לפרוע למלווה את החוב.

ופירעון זה מבקש הקב"ה באופן המתאים לתוכנה של כל הלוואה, על הבנים שאדם מקבל מאת הקב"ה יש להשיב בכך שהוא מחנכם בדרך התורה והמצווה כפי רצון הבורא ית"ש, על שנות חיים שאדם "לווה" מאיתו ית' יש לפרוע בכך שכל יום ויום לא יהא יום "בטל" אלא יהיה מלא בתוכנו הרצוי על פי הוראות השי"ת בתורתו, ועל פרנסתו אשר מקבל מלמעלה יש להחזיר בנתינה לצדקה של חלק העשירי או חומש מהכנסותיו.

אך מה יעשה האדם שחיסר בעבודתו את קונו, ולא השיגה ידו לפרוע את מלוא הלוואה שקיבל מאיתו ית' בבני חיי ומזוני רוויחי, הנה גלוי הדבר וידוע לפניו ית' אשר הלווה עלול שלא לעמוד בפירעון החוב, ומכל מקום זקוק הוא לעוד ועוד הלוואות, דאף שלא מילא בשלימות את כוונת השי"ת בניצול השפע שנמשך לו לעבודת ה' כנזכר לעיל, הרי זקוק הוא להמשך ה"הלוואה" דבנים, שנות חיים ארוכים ובריאים ופרנסה בשפע.

ולזאת נתן הקב"ה בטובו את שנת השמיטה, בה משמט הקב"ה את החובות שצבר האדם, ומכאן ואילך יתחיל חשבון חדש, ומכיוון שהושמטו כל החובות, ממשיך הקב"ה

4) אבות פ"ג, טז.

5) כתובות פד, א. קרושין מז, א.

”להלוות” וליתן לו שפע פרנסה בריאות ובנים.

ועבודת ה”שמיטה” היא ”ושבתה הארץ שבת לה”¹, שהאדם ”שובת” ומתרחק מה”ארציות” והחומריות, ומתקרב ומתדבק בהשי”ת ובעבודתו², ומכיוון שהאדם משתנה ונהפכת מהותו למהות אחרת, הרי אין הוא אותו אדם שהיה קודם, וממילא חובותיו הקודמים אינם שייכים אליו יותר, ומתחיל חשבון חדש.

ואף שעל האדם להתאמץ לשלם חובותיו, ו”המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו”³, שאל לו לאדם להסתמך על שמיטת כספים אלא להשלים עבודתו אשר החסיר ולהשיב ההלוואה, מכל מקום הנה אם לא השיגה ידו ועדיין בחובו עומד, משמטת השביעית את חובותיו.

בכדי שישמטו חובותיו – עליו לנהוג למעלה משורת הדין

והנה, בכדי שאכן יחול עליו דין ”שמיטת כספים”, על האדם לוודא שלא ימסרו שטרותיו לבית דין, שאם נמסר דינו של האדם לבית דין של מעלה, הרי לא תועיל לו שנת השמיטה, כי ”המוסר שטרותיו לבית דין” הלוואתו בעינה עומדת גם בשנת השמיטה, ולכן שומה על האדם לדאוג שישארו חובותיו בינו לבין קונו ואזי תשמטת השביעית.

וכיצד זה יכול האדם לפעול שלא ימסרו שטרותיו לבית דין של מעלה, הנה מידתו של הקב”ה מידה כנגד מידה, שצריך האדם לכוון הנהגתו באופן שמתעלה לפנים ולמעלה משורת הדין, שאינו מסתפק בקיום המוטל עליו ע”פ דין בחיובי התורה והמצוות, אלא למעלה מזה – שמכוון כל מעשיו לכוונה אחת, שהיא להתקשר בהשי”ת, יחידו של עולם ולמלאות כוונתו ורצונו, ואזי נוהג עמו הקב”ה גם כן באופן זה, שאינו מוסר דינו לבית דין של מעלה כסדר הרגיל וכשורת הדין, אלא דנו בעצמו יחידי, וזהו שכתוב ”מלפניך משפטי יצא”⁴ שכאשר יוצא אדם משורת ה”דין” וה”משפט” או משפטו מסור ”מלפניך” – לפני השי”ת עצמו, ולא לבית דין של מעלה.

והאדם אשר ילך בדרך זו שכל כוונתו היא להתקשר ולהתחבר אליו ית’, הנה מתבטא הדבר בכל עשיותיו, שלימוד התורה וקיום המצוות שלו הם באופן נעלה יותר, ולפנים וביותר משורת הדין.

והדרך בה ילך האדם לפנים משורת הדין, מתחלקת היא לשלושה עניינים כלליים,

(6) ובדוגמת מה שיהיה לעתיד לבוא ב”יום שכולו שבת”, שלא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה’ בלבד.

(7) שביעית פ”י, ט.

(8) תהלים יז, ב. וראה גם בקונטרס בד קודש פרק ז.

הוא רק על מנת שיקנה אדם בהמעות צאן או בקר בירושלים (ולא יצטרך לטרוח במשא פירות המעשר ממקומו לירושלים, כמבואר בהכתובים דפרשתנו), הנה אחר שפדה פירות המעשר פעם אחת וקנה בהם, הוו הפירות הנקנים כמי שנקנו בירושלים עצמה, דאז ודאי לא חזו לפדיה פעם אחרת, שהרי רק חוץ לירושלים התירה תורה פדיון מעשר.

ב

יסיק דב’ הדרכים הנ”ל הם פלוגתת רש”י ותוס’, בזבחים גבי טפל חמור מן העיקר ויפלפל במאי קמיפלגי

ויש לומר דב’ האופנים שברדב”ז, אם הוא מדין טפל חמור מן העיקר או לאו – כבר איפליגו בזה קמאי:

הנה, מ”ש הרדב”ז באופן הא’ שהוא מן הכלל ד”טפל חמור מן העיקר”, לכאורה מפורש כן בסוגיית הגמ’ גבי כלל זה (זבחים מח, סע”ב ואילך), דהמשנה הנ”ל הובאה שם להוכיח דמצינו טפל חמור מן העיקר⁴. אמנם, הראשונים בסוגיין נחלקו בפירוש הוכחה זו, דרש”י שם⁵ (ד”ה והרי מעשר וד”ה אינו נפדה) פירש שראיית הש”ס היא רק מדברי ר’ יהודה, דממה שאמר שפירות שנקנו אינם נפדין לעולם ואף אם נטמאו ייקברו, מוכח דהטפל חמור מן העיקר. אמנם התוס’

לדברי הרמב”ם במ”ש שחמורין הפירות שנקנו מפירות מעשר עצמן, הוא מהא דתנן במעשר שני (פ”ג מ”ג): הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא יפדה. רבי יהודה אומר, יקבר. אמרו לו לר”י, ומה אם מע”ש עצמו שנטמא הרי הוא נפדה הלקוח בכסף מע”ש שנטמא אינו דין שיפדה. אמר להן, לא אם אמרתם במע”ש עצמו שכן הוא נפדה בטהור ברחוק מקום תאמרו בלקוח בכסף מעשר שאינו נפדה בטהור ברחוק מקום.

היינו, דבמשנה זו חזינן דלכו”ע² פירות שנקנו בכסף הפדיון שוב אינם נפדים חוץ לירושלים (ברחוק מקום)³ כ”ז שלא נטמאו, ורק איפליגו אי ילפינן מזה דאף בשנטמאו אינם נפדין, ובזה פסק הרמב”ם כרבנן דעד כדי כך לא החמירו וכשנטמאו באב הטומאה ייפדו. וביאר הרדב”ז, דדין זה שכ”ז שלא נטמאו אינם נפדין, נכלל בהגדר דאשכחן בכמה דוכתינן ”טפל חמור מן העיקר”, כמשי”ת להלן בארוכה.

ולאח”ז הוסיף ע”ז הרדב”ז באו”א, דאפילו למ”ד דאין להחמיר בטפל יותר מן העיקר, מ”מ בנדו”ד ”טעמא רבה” איכא להחמיר בפירות שנקנו מן הפדיון הראשון שלא יוכל לפדותן עוד אם לא נטמאו, דכיון שכל הטעם שהתירה תורה הפדיון

(1) ברדב”ז שם ליתא תיבה זו.

(2) וכן כתב הרמב”ם בפיהמ”ש מע”ש שם. ובתור”ה רבי יהודה (פסחים לח, א) בסופו כ’ שהוא מדרבנן. אבל ראה תוס’ הרשב”א (להר”ש משאנן) פסחים שם. וראה לקמן בפנים. ואכ”מ.

(3) ובפרט את”ל ש”כי לא תוכל שאתו” (פרשתנו יד, כד) הוא לא לעכובא, כ”א שדבר הכתוב בהווה. – ראה לקמן בארוכה גדר הפדיון שהתירה תורה.”

(4) וראה אור שמח כאן, שהרמב”ם כיוון להא דזבחים.

(5) וכן הוכיחו בתוס’ דלהלן בפנים מתוספתא. ועד”ז הוא בר”ש מע”ש שם, ועיי”ש שהביא ב’ השיטות.

מתאים לשלושה דברים שהעולם עומד עליהם, וכמו כן ה"עולם קטן – זה האדם" עומד עליהם, שהם תורה עבודה וגמילות חסדים:

"תורה" – כל אדם מישראל חייב הוא על פי דין בלימוד התורה, אך כוונת וסיבת הלימוד שונה היא מאדם לאדם, יש הלומד התורה בכדי להתגדל על חבריו שיודע הוא יותר מהם, יש שהוא תאב לחכמה ודעת ומרווה צימאנו בתורה ש"היא חכמתכם ובינתכם", גם לדעתם של "העמים", ויש העוסק בתורה לידע המעשה אשר יעשה על פי דיני והלכות תורה"ק, אך כל אופנים אלו משורת הדין הם, שיש לו תכלית וטובת הנאה בלימודו.

אך הלומד לפני משורת הדין, אין כוונה ותכלית ללימודו, שאינו לומד עבור טובת הנאה – אפילו רווח שבקדושה, אלא כל לימודו הוא לקיים מצוות השי"ת אשר "ציוונו על דברי תורה", תורה אחת שקיבלנו מיחידו של עולם.

"עבודה" – בעת עבודה שבלב זו תפילה, מבקש האדם מהשי"ת את צרכיו הגשמיים, ומשורת הדין הוא זה, שהרי תפילה היא בקשת צרכיו של האדם.

אך הנוהג לפני משורת הדין הנה כל מעשיו בצרכי גופו הם לשם שמים ולעבוד את קונו, ומשכך, הרי גם בתפילתו כשמבקש צרכיו, אינו מכוון לעניינים הגשמיים עצמם, אלא מטרתו שיסיר ממנו הקב"ה כל מניע המפריע אותו למלאות שליחות נשמתו בעולם הזה ולעשות נחת רוח לקונו, שהלא כשיש לו לאדם כל צרכיו הגשמיים, הרי הוא פנוי לעבודת קונו למלאות שליחותו בעלמא דין, וזו כוונתו בתפילתו שיוכל לעבדו ית' ביתר שאת ע"י שיסיר ממנו דאגותיו לצרכי גופו⁹.

"גמילות חסדים" – שורת הדין היא שיש חשבון ע"פ ההלכה כמה צריך ליתן האדם לצדקה, אם מעשר או חומש וכיו"ב, אך לפני משורת הדין יש לעזור לאיש ישראל אף יתר על כן, ובלי הגבלות כלל.

שביעית משמטת בסופה וניתן להשלים עבודת ה' דשביעית

וכאשר ילך האדם בדרך זו, אשר אינו מסתפק באשר מוטל עליו ע"פ דין תורה, אלא מיחד מחשבתו וכוונתו למלאות כוונת יחידו של עולם, "חבוקה ודבוקה בך . . יחידה ליחדך"¹⁰, אזי מובטח הוא שיצא משפטו מלפניו ית' שלא ע"י בית דין, וממילא משמטת השביעית חובותיו אשר לא פרעם עדיין.

דהנה שכמתקרבת שנת השמיטה לקיצה, מגיע חודש אלול שהוא חודש החשבון

9 תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א).

10 וראה ברמב"ם הלכות תשובה פרק ט. טור ושו"ע או"ח סי' רלא.

11 נוסח הושענות דיום ג' דחה"ס.

הידושי סוגיות

גדר פדיון מעשר שני

מביא כמה דרכים באיסור פדיון פירות שנקנו ממעות פדיון מעשר שני, דמצינו ע"ז ג' טעמים, אם הוא מדין "טפל חמור מן העיקר" או מטעמים אחרים / יבאר הדבר תלוי בנ' אופנים בנדר מה שהתירה תורה לפדות פירות מעשר / עפ"ז יבאר הרבותא בלשונות הרמב"ם בזה

יקשה בדברי הרמב"ם, ויביא ב' הדרכים שברדב"ז בביאור איסור פדיון פירות שנלקחו מכסף מע"ש

כתב הרמב"ם (הל' מע"ש ונטע רבעי פ"ז ה"א): "פירות הנלקחות בכסף מעשר שני אינן נפדין בריחוק המקום אלא א"כ נטמאו באב הטומאה, אלא יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים". ובהלכה שלאח"ז הוסיף, ד"זה חומר בלקוח בכסף מעשר מפירות מעשר עצמן", היינו דאף שבפירות מעשר עצמן התירה תורה לפדותן גם בלא נטמאו (והי' יכול לטרוח ולהביאן לירושלים

לאכלן בטהרה), ורשאי ליקח הכסף לירושלים לקנות בדמיהן, מ"מ, בפירות הפדיון החמירה תורה שלא להתיר לפדותן עוד עד שיביאם בעצמם לירושלים, ואחר שכבר פדה המעשר פעם אחת במעות וקנה פירות באלו המעות מבלי שיעלה לירושלים – שוב אינו יכול לפדותן א"כ נטמאו.

וצ"ע קצת, מה טעם ראה הרמב"ם להדגיש בהלכה בפ"ע ד"זה חומר כו' מפירות מעשר עצמן", אחר שכבר פסק גוף הדין בהלכה שלפנ"ז, דלכאורה לא השמיענו הרמב"ם בזה מאומה להלכתא ויתורא הוא.

והנה, הרדב"ז על אתר כתב דהמקור

בכל שנה ושנה, דמדרכי העבודה שיעשה האדם חשבון צדק עם עצמו מזמן לזמן, אך יש זמנים קבועים וידועים לעריכת החשבון. וכמו בעל עסק אשר אם יהא עסוק בחשבון משך כל היום הרי לא יוכל לעסוק במסחרו, ועל כן יש זמנים קבועים בהם עובר על חשבונותיו, בסוף היום, בסוף החודש והשנה וכיוצא.

וכן הוא בעסק עבודת הבורא, אשר בעת קריאת שמע שעל המיטה בכל לילה יש לערוך חשבון צדק מכל אשר עשה במשך היום, וחשבון כללי יותר יעשה האדם בערב שבת קודש ממעשיו ומחשבותיו במשך השבוע, וכן בערב ראש חודש על כל החודש, והחשבון הכללי הוא בחודש אלול¹², שהוא חודש החשבון ממעמדו ומצבו בכל השנה שעברה.

והנה בחודש אלול דשביעית מחשב האדם את מעמדו ומצבו, ומוצא אשר לא זו בלבד שלא דאג שישמטו "חובותיו" כלפי קודשא בריך הוא, אלא יתירה מזו, שהוסיף ו"לווה" גם בשנה זו עצמה ולא השיב ההלוואה כראוי, ויכול האדם ליפול ביאוש ח"ו.

ועל כך משיבים לו דהשביעית משמטת בסופה¹³, ויכול האדם לעבוד עבודה זו דלפנים משורת הדין שישארו שטרותיו אצלו ית', גם עד רגע האחרון של שנת השמיטה, ומכיוון שמשמט השי"ת חובותיו של האדם, הרי נעשה הוא ל"לווה" נאמן, וממשיך הקב"ה "להלוותו" שפע בנים, רוב שנות חיים ארוכים ובריאים, ופרסה בשפע שיוכל לעבוד קונו בהשקט ובטח ולמלאות שליחות נשמתו.

פנינים

דרוש ואגדה

מדוע מתאווה אדם לבשר?

כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך גו' ואמרת אוכל בשר כי תאוה נפשך לאכול בשר גו' (יב, כ)

יש לבאר פסוק זה בעבודת האדם לקונו:

ידועה תורת הבעש"ט נ"ע על הפסוק "רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף" (תהלים קו, ה), שהכתוב מבאר את הסיבה לזה שהאדם מרגיש רעבון וצמאון למאכלים גשמיים, שלכאורה מדוע באים לו רעבון וצמאון אלו, ולזה מבאר הכתוב שהסיבה ל"רעבים גם צמאים" הוא מפני ש"נפשם בהם תתעטף":

בכל מאכל ומשקה נמצא בהעלם ניצוץ קדושה "נפשם", ונשמת האדם צריכה ל"ניצוץ" זה. וזהו הסיבה לרעבון הגוף, שאין זה מפני טבע גופו, אלא רעבון זה בא לו מצד "נפשם" ש"בהם תתעטף" (ראה כתר שם טוב סימן קצד).

ועל פי זה יש לבאר גם כתוב זה:

כאשר "ואמרת אוכל בשר", שהאדם רוצה ומתאוה ל"בשר", עליו לדעת ש"תאוה" זו באה לו "כי", מפני, ש"תאוה נפשך לאכול בשר", שאין זה תאוה חומרית, אלא תאוה זו, פנימיותה תאוה ה"נפש", שמתאוה להעלות את הניצוץ אלקי שנמצא בתוך בשר זה.

(עי' לקוטי שיחות ח"ג עמ' 1110 ואילך)

גודל הזהירות

בכשרות האכו"ש

לא תאכל כל תועבה (יד, א)

הדין הוא שמינקת שאכלה דבר אסור, לא תניק את התינוק. ואפילו אם אכלה בהיתר, משום פקוח נפש, מ"מ אסור לה להניק (ראה ט"ז וש"ך יו"ד סוף סי' פא).

ויש לומר הטעם לזה:

איתא במדרש (רות רבה ג, יג) שאלישע בן אבויה, אכלה אמו כשהיתה מעוברת מתקרובת ע"ז, וזה גרם שיצא לתרבות רעה אחר כך. והנה, הדין הוא שעוברת שהריחה מאכלות אסורות מאכילין אותה. ונמצא, שאכילת אמו של אלישע בן אבויה הייתה בהיתר. כי, דוחק גדול לומר שה"תקרובת ע"ז" הייתה אסורה כ"כ עד ל"יהרג ואל יעבור", ובפרט שלשון המדרש הוא "נתנו לה מאותה המין ואכלה", ומשמע שהיו צריכים לתת לה את זה.

אעפ"כ, גרם זה שיצא אלישע בן אבויה לתרבות רעה, כי טבע המאכלות אסורות היא לפעול מזג רע באדם האוכלו, וא"כ, גם כאשר אוכלו בהיתר אין זה גורע טבע זה, ועדיין טבע מאכלות אלו היא לפעול מזג רע.

ואין להקשות, דא"כ מדוע מותר לאכול מאכלים אלו במקום פקוח נפש, כי כמו שחותכין אבר אחד בשביל הצלח כל הגוף, כן מצווה עליו לאכול את המאכל כדי להציל את עצמו, אף אם יגרם לעצמו ע"ז מזג רע.

וזהו הטעם לזה שמינקת שאכלה דבר אסור בהיתר לא תניק את התינוק, כדי שלא לגרום מזג רע לתינוק, אלא יהיו לו מדות טובות ויגדל כדבעי.

(עי' לקוטי שיחות ח"ג עמ' 985-984 והערות 13, 161)

12) ובחשבון דחודש אלול גופא, אמר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (ספר השיחות תש"ג ע' 177) אשר י"ב הימים שמח"י אלול ועד ערב ר"ה, הם מכוונים נגד י"ב חדשי השנה - יום לחודש יום לחודש, ויש לערוך בהם חשבון החודש המתאים לכל יום ויום.

13) ערכין כח, ב.